

חיזוק הבטחון בהשם

תדפיס מיוחד לנוכח המצב

מתוך הספר

'בשמחה ובטוב לבב'

להערות והארות:

מנחם מענדל רייצס

משעול הארבל 17 קרית גת

כתובת דוא"ל

rizs@neto.bezeqint.net

טלפון: 050-4125205

טלפקס: 08-6882799

עימוד ועיצוב גרפי:

יצחק לוצקין 053.311.4874

פרק שישי

חשוב טוב – יהיה טוב!

מה מוסיף הבטחון על האמונה? / שהכל יהיה
בטוב הנראה והנגלה ממש / הרי מצד הקב"ה
אין שום הגבלות כלל / להתחיל ולשמוח
לפני הזמן ... / גם כשלא נדמה שום סיכוי
/ 'לא להיות אפילו בספק ספיקא' / יהודי
נדרש לשני הפכים / לא להיכנס לחשבונות /
מחשבת האדם פועלת ומשפיעה / "קנה המדה
להתקשרות ודביקות ענינים גשמים של האדם
עם הבורא ברוך הוא" / להתעלות ולהתרומם
- מעל כל ההגבלות / הרי למעלה אין כל
חסרון! / בטחון - עבודה קלה, בפרט בדורנו

מספר כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ¹:

"סיפר חסיד אחד: פעם חלה אחד מילדיי, והרופאים התייאשו מחייו וקבעו שלא נותרו לו אלא שעות ספורות. הלכתי לחברת החסידים וסיפרתי להם את הדבר, והם יעצו לי לצאת מיד אל הרבי לליובאוויטש, ובודאי יפעלו מליצי היושר אצל הקב"ה לעכב את ההחלטה עד שאגיע אל הרבי.

כשהגעתי לליובאוויטש והגשתי את הפ"נ לרבי, חלפה מחשבה בראשי: מי יודע מה מצבו של הילד עכשיו? הרי

הרופאים אמרו שזה ענין של שעות... ופרצתי בבכי רב. הרבי קרא את הפתק ואמר לי: אל תבכה! תעורר את כח הבטחון בהשם יתברך באמונה פשוטה שהוא יציל את בנך. מחשבה מועלת! חשוב טוב – ויהיה טוב. עוד תזכה להשתתף בסעודת הבר מצוה של הנכדים...

בכל תקופה קשה, סיים החסיד, כשהיה בביתי ענין כלשהו של 'צער גידול בנים', ציירתי לעצמי את פני קדשו של הרבי ואת דבריו הקדושים – והוטב לי".

1. לקו"ד ח"א ע' קנט; אג"ק אדמו"ר הריי"צ ח"ז ע' קצו.

התוספת שבבטחון על אמונה

אם בפרק הקודם דיברנו על האמונה בה', המרגיעה את האדם ומביאה אותו למנוחת הנפש, מוציאה אותו מן הדאגות ומן הייאוש - הרי שסיפור זה מלמד אותנו את יסוד הבטחון, שבכחו בא האדם לשמחה ורוממות הרוח מסוג מיוחד ונעלה.

אצל רבים נתפסים האמונה והבטחון כדברים זהים. ואכן, בלי אמונה אמיתית וודאי שאי אפשר להגיע לבטחון, כך שהבטחון מבוסס ומיוסד על האמונה. במקרים רבים אף מכלילים אותם יחד, בשל הקשר העמוק ביניהם. אבל כשנדייק בדברים (בפרט לאור שיטת החסידות), דרגת הבטחון הנדרשת היא שלב נוסף, שאינו מוכרח מצד האמונה הבסיסית, והוא מביא את האדם למעמד ומצב מרומם ונפלא - הרבה מעבר למנוחת הנפש שמביאה האמונה גרידא.

ומה באמת לא מספיק באמונה עצמה, שיש צורך להוסיף דרגה של בטחון? מה מוסיף הבטחון על האמונה? - האמונה, כאמור, מביאה את האדם לשלווה ומנוחת הנפש. האדם המאמין אינו דואג ואינו מתייאש. הוא יודע שכל עניניו מתנהלים מלמעלה, איש אינו יכול לו, ואפילו מעשיו שלו עצמו לא יוכלו לקלקל לו אם לא ברצון הקב"ה. בין אם טוב לו ובין אם לא כל כך טוב - הוא סמוך ובטוח כי בסופו של דבר הכל יהיה לטובתו.

גם אם הוא לא רואה זאת בעיניו הגשמיות ובמחשבתו המוגבלת, הרי "יהיה לכו סמוך על מי שבטח עליו, שיעשה הטוב והנכון לו כפי יכולתו ודעתו במה שיביא טובתו"² - הוא מאמין בקב"ה, שהוא היודע מה טוב לו באמת, והוא מכוון את הדברים למטרה זו. כל מה שעושה הקב"ה - הכל לטובה.

ובכן, אין ספק כי אמונה זו היא אמת מוחלטת המרגיעה את האדם ומביאה אותו למנוחה ושלווה. ועם כל זאת, הרי שלא תמיד מספיקה אמונה זו - כאשר מסתפקים ברמה הבסיסית שלה - להביא למצב רוח של שמחה ממשית, בכל עת ובכל שעה; אמונה זו 'מסכימה', כביכול, עם העובדה שלא כל פרט מתנהל כטוב הנראה והנגלה

2. חובת הלבבות, שער הבטחון.

לנו. גם כאשר חשים בצורה מלאה בכך שהקב"ה מנהל את העולם בהשגחתו הפרטית ואין כל מקום לדאגה וייאוש - עדיין אין בכך משום הבטחה שכל רגע בחיים יוסיף לנו אושר ושמחה. ייתכן בהחלט, שיהיו פרטים כואבים וקשים - מנקודת המבט המוגבלת שלנו - אלא שהסך הכללי תמיד יהיה טוב.

ואמנם, האמת היא הרי שגם אותם פרטים כואבים, הם בעצם לטובתנו. אם משום שהם מכפרים על עוונותינו, ואם משום שהם מובילים אותנו אל הטוב בדרך לא ידועה. לכן גם את היסורים מקבל היהודי בשמחה ובאהבה. אבל ככלות הכול, אי אפשר להשוות בין שמחת אדם כאשר הוא משיא את בנו - לבין שמחתו ביסוריו ובקשייו. מקבל היסורים באהבה אמנם "מקבל הכל במנוחה ובאמונה, על דרך 'צריך לקבל בשמחה'"; אבל הרי, "לקבולי בשמחה" אין משמעותו לצאת בריקוד³...

במלים פשוטות: האמונה מוציאה את האדם מהגבלות הטבע, ומקשרת אותו עם כח עליון בלתי מוגבל. אבל הגבלה אחת, כביכול, האמונה כן 'מסכימה' לה: את זה שהאדם הוא מוגבל, חי בתוך עולם נחות, ויש מרחק גדול בין הצורה שהוא מקבל דברים - לבין הצורה כפי שהם באמת, מה'מבט' שלמעלה. האמונה 'מסכימה' עם העובדה שקיימים דברים שהאדם בהבנתו המוגבלת לא יכול לתפוס כטוב וכשמח, ואצלו הם יצטיירו כדבר כואב ו'רע'.

"טוב הנראה והנגלה" ממש

לצד השמחה הגדולה שאמונה זו מעוררת, הרי שהפער העצום הזה שקיים לעתים בין מבטו של האדם לבין האמת הנסתרת, דורש מהאדם מוטיב של 'הסכמה' עם הקשיים והצרות, שמונע מהשמחה להיות גלויה ושלימה. אם מדובר ביסורים שבאים כעונש וככפרה - וודאי שלצד השמחה בכך שהיסורים מזככים אותו ומביאים אותו לתיקונו, הרי היה יותר טוב אם היה זה בא בדרך יותר מובנת לנו ופחות כואבת⁴.

3. ספר השיחות תש"ה ע' 7.

4. ראה גם במכתב מכ"ג שבט תש"כ (אג"ק חי"ט ע' קצד), שאין סתירה בין הביאור שהיסורים באים מטוב

לכן אנו מבקשים מהקב"ה ש"כל עוונותינו מחוק ברחמיך הרבים אבל לא על ידי יסורים וחליים רעים". אנא, בכוחך האין סופי ובאפשרויותיך הבלתי מוגבלות באמת, בהיותך כל יכול, מצא נא דרך שבה נקבל את אותו חסד מופלא, את אותן מעלות נשגבות שמושפעות באמצעות החסד המכוסה - בצורה שגם בעינינו הבשריות וגם לפי תפיסתנו הדלה, תתקבל כטוב, "טוב הנראה והנגלה". אנא, תן לנו את אותה התרופה בגלולה מתוקה יותר...

ואת זה מוסיף הבטחון על האמונה. האדם המאמין גרידא מקבל בהכנעה את הפער והמרחק בינו לבין הבורא, שמצדו לא כל דבר נראה כטוב גלוי; ואילו הבוטח מסתמך על כחו של הקב"ה שאינו מוגבל כלל וכלל, והוא יכול להתגבר גם על המרחק הטבעי הזה ולהביא הכל כטוב גלוי ומוחשי. אפילו אם האדם יודע שחטא ולפי כל החשבונות לא מגיע לו - הרי מי יעצור ביד הקב"ה להשפיע לו גם במצב כזה אך טוב וחסד?!...

לפי דרגת הבטחון האמיתית, הרי שבכל מצב בו פוגש האדם ועמידתו לקראת עתיד בלתי מוכרע, קיימים שני דרכים לפניו: אחת טובה ולא השנייה, הרי - לצד הפעילות מצד האדם, לפי דרכי הטבע, כפי שדורשת התורה מאתנו - הוא בטוח כי בטח יהיה טוב. אם האדם מסתפק וחושש שמא האפשרות השנייה תתממש - הרי בהחלט חסר לו בדרגת הבטחון המבוקשת. כך, לדוגמה, אדם שאינו חש בטוב יכול, לאור מדרגת הבטחו השלימה, כבר להתחיל ולשמוח מתוך ידיעה וודאית שהנה כבר הוא מבריא. כך, לדוגמה, כותב הרבי לאדם שלא חש בטוב⁵:

המכוסה לבין זה שמתפללים שלא יבואו, כי: "על האדם להתפלל שיסורו ממנו כל הנ"ל, ואם הדבר כבר בא, אזי צריך לקבולי בשמחה, כטובה הנגלית, כיון שבא הדבר בפועל בודאי שהוא מטוב מעלמא דאתכסיא, אבל טרם יודע אם תתקבל תפלתו, הרי זה אפשרי מאיזה סיבה שתהיה, ובאם יתפלל תתבטל הסיבה ולא יוכרח לרחיצה האמורה באגה"ק סי' כ"ב, כיון שבטלה צואת בנות ציון ע"י תפלתו ובקשתו, ועיי"ש באגה"ק שכותב, שאין לנוס או למצוא עזרה ומליץ יושר, אבל אינו שולל כלל וכלל בקשת הבן מאביו עצמו וכנ"ל אדרבה עיקר הוא, ובנוסח תפלה הידועה, ומה שחטאתי לפניך מחוק ברחמיך הרבים אבל לא ע"י כו' שבזה הנקודה האמורה לעיל".

5. בהמשך המכתב (מיום א' שבט תשי"ח - אג"ק חט"ז ע' רנב) כותב הרבי: "ופשיטא כשמביאים זה בדבור של שמחה ובמעשה של שמחה, וביחוד בהנגוע לכת"ר אשר ע"י עטו עט סופרים יש בידו להשפיע על הרבים בהאמור, הרי ידוע שכר הני בדוחי (תענית כב, א)" - ועל סמך דברים אלו נכתב קובץ זה...

"... והנה בטח שמע פתגם כ"ק אדמו"ר מוהר"ש (..) די וועלט זאגט אז מען קען ניט ארונטער דארף מען אריבער און איך האלט אז מען דארף לכתחלה אריבער [- העולם אומר שכאשר אי אפשר מלמטה - צריך לדלג מלמעלה, ואני אומר שמלכתחילה יש לדלג מלמעלה], והוא הדין בגדון זה. שאף על פי שלכאורה צריך לחכות בהשמחה גלויה עד שיוטב מצב הבריאות בפועל, הנה יש מקום לומר על פי נוסח הנ"ל להקדים השמחה על הטבת הבריאות אף שלעת עתה אינה בגלוי, וזה עצמו ימהר הענין, והוא על דרך הפתגם שנשמע כמה פעמים מנשיאי חב"ד, טראכט גוט וועט זיין גוט [- חשוב טוב – יהיה טוב!]"...

גם כשנדמה שאין שום סיכוי

כ"ק אדמו"ר מהור"י"צ מגדיר את מדת הבטחון במלים אלו⁶:

"הבטחון הגמור בה' הוא כשאינן שום צל מראה מקום ומקור גשמי מאין יבא העזר, כמאמר העולם הטובע ר"ל מחזיק עצמו גם בקש, אבל בזמן שיש עדיין קש במה להחזיק, כלומר שיש עדיין צל מראה מקום בגשמיית להוושע אף ישועה גשמית ובמקצת, הנה עדיין אין זה בטחון גמור בה'.

כשיש צל מראה מקום זהו ענין התקוה, כמו שכתוב את תקות חוט השני, חוט השני היה סימן לביתה של רחב שעל ידי סימן זה ידע חיל בני ישראל אשר עליהם להציל את גרי הבית הזה ונקרא תקות חוט השני כי הגם שהוא סימן הנראה והנגלה, אבל עם זה הרי יכולים להיות מקרים שונים, כי יפסק חוט השני או רוח ישאהו או מקרים אחרים; וזו היא התקוה שהכל יהיה טוב וחוט השני יהיה במקומו, כי שם תקוה מורה על דבר שישנו במציאות ממשי, כמו הקש לטובע בים הגדול.

6. אג"ק שלו ח"ו ע' שצח - שצט.

אבל ענין הבטחון בה' הוא כשאינן לו אפילו צל מראה מקום להוושע, שאינן אפילו קש במה להחזיק ואינן לו אלא הבטחון בה', ואף שהוא בוטח בה' הנה נפשו מרה לו מאד והוא עצב, ותוהו חרישית נסוכה על פניו, וכל רואהו יכירו כי דאגה גדולה לוחצת את לבו.

והנה הבוטח בה' ונפשו מרה עליו ודואג ומתאנח, אין זה עדיין הבטחון הגמור בה', לפי שיטת מורנו הבעל שם טוב נ"ע, כי, הבוטח בה' בבטחון גמור אין מצבו הלא טוב – או ח"ו גם הרע – צריך לנגוע ללבו לצערדו ומה גם לעגמו, אלא הוא צריך לעשות כל מה שביכולתו לעשות על פי התורה והשכל האנושי, ולבטוח בה' ולא להיות אפילו בספק ספיקא כי יעזרהו השם יתברך, להיות השגחתו יתברך על כל נברא ונברא מגלגל התשיעי שהוא הנברא הגשמי היותר גדול שברא בעולם העשיה, עד התולעת היותר קטנה בכל יצורי תבל ומה שביניהם – הנה כל עניניהם ותנועותיהם היותר קלות הכל הוא בהשגחתו הפרטית, והשגחתו יתברך הנה היא הנותנת חיים ועוז לכל החי בשמים ובארץ".

[האמת היא, שכל ההסבר האמור בדבר הבטחון בה' בכך שיהיה טוב הנראה והנגלה דוקא – יש בו ניגוד מסויים ליסוד האמונה כי "גם זו לטובה", שהוסבר לעיל בהרחבה. ואכן, הרבי מסביר⁷ כי מהיות יהודי קשור עם הקב"ה, הנושא הפכים, כך גם מיהודי דורשים בעבודתו הרוחנית שני הפכים:

"מצד אחד, אמונה פשוטה כי הכל בא מהקב"ה, וכיון שהכל בא מאתו יתברך, שהוא תכלית הטוב, הרי הכל טוב בתכלית – ומה שלעיני בשר נראה שהוא ח"ו היפך הטוב, הרי אדרבה, זה עצמו מורה על מדריגה נעלית יותר (טוב של עלמא דאתכסיא), שאינה יכולה להתגלות למטה;

יחד עם זה, תובעים מהאדם בטחון גמור, ללא כל ספק, שיהיה טוב, בטוב הנראה והנגלה, שפירושו של בטחון הוא לא שהוא בוטח שהקב"ה יעשה דבר כזה שרק הקב"ה יודע שהוא טוב, אלא בוטח שהקב"ה ייטיב עמו בטוב הנראה והנגלה, שגם האדם יראה שהוא טוב.

7. לקו"ש ח"ג שיחה לפ' בשלח.

בטחון כזה צריך להיות אפילו בזמן שאינו נראה בטבע ח"ו כל סיכוי לכך, ואף על פי כן עם כל זה הוא בוטח בהקב"ה שבודאי יעזרהו, כי הוא אינו מוגבל ח"ו ובידו לשנות הטבע.

אם כבר באו עליו יסורים ר"ל, צריך לקבלם בשמחה. להאמין באמונה שלימה שהם טוב גמור, אבל כל זמן שלא באו היסורים, הרי אפילו בשעה שיש מצב כזה שעל פי טבע אין נראה שאפשר למנוע את היסורים, עליו להיות בבטחון גמור, שהקב"ה ייטיב עמו בטוב הנראה והנגלה. יהודי נדרש לשני הדברים, משום שהוא קשור עם הקב"ה, שהוא נושא הפכים. ולכן, אין הבטחון סותר את האמונה. ואדרבה, בטחון הוא בכללות, מיסודי ועיקרי האמונה[.

גם אם לפי החשבון לא מגיע

אלא שאין דבר זה פשוט כלל ועיקר. פתגם זה - "חשוב טוב ויהיה טוב" - מעורר, בהשקפה ראשונה, תמיהה גדולה:

מהו באמת היסוד לבטחון מוחלט זה שהכל יהיה טוב? איך יכול האדם לעמוד בעולם כמו שלנו, שיש בו פגעים, צרות ויסורים - ולקבוע בוודאות גמורה כי הכל יהיה לו טוב בטוב הנראה והנגלה ממש, ללא שום קורטוב של צער וכאב?!

יתירה מזו: הרי 'אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא', כל אחד מאתנו יש לו מקום לחשוש ולדאוג מפני תוצאות העבירות שנכשל בהם - וכיצד הוא יכול, למרות זאת, להיות בטוח כי ההנהגה עמו מלמעלה תהיה באופן של טוב וחסד גלויים, אם הוא לא ראוי לכך?

לפני שאנו נכנסים לביאור הענין והדרך ליישומו, נקדים רק שהדרישה מהאדם להיות שרוי בתנועה זו של בטחון וודאי [היינו: לא רק מנוחת הנפש מתוך ידיעה שהכל מגיע מהבורא, אלא ידיעה וודאית שהכל יהיה בסדר, בטוב הנראה והנגלה],

יש לה מקורות קדומים בכתובים ובדברי חז"ל. כך בתהלים⁸: "בטח בה"; "ישראל בטח בה", עזרם ומגנם הוא". לדעת אחד מהראשונים, הרי זה בכלל הציווי שנאמר בתורה: "כי תצא למלחמה .. לא תירא מהם"⁹ - "שאם יראה האדם כי צרה קרובה, תהיה ישועת ה' בלבו ויבטח עליה"¹⁰.

בגמרא¹¹ מוצאים אנו סיפור על בטחונו הוודאי של הלל הזקן: "מעשה בהלל הזקן שהיה בא בדרך, ושמע קול צווחה בעיר, ואמר: מובטח אני שאין זה בתוך ביתי. עליו הכתוב אומר¹²: משמועה רעה לא יירא, נכון לבו בטוח בה". לאידך, לפי פירוש אחד, הרי שמצינו מגדולי האומה שהוזכרו שלא לחיוב, על כך שחששו "שמא יגרום החטא", ולכן היו להם ספיקות ביחס לעתידם.

כך מפרשים את מה שנאמר במדרש¹³: "שני בני אדם הבטיחין הקב"ה ונתייראו. הבחור שבאבות, והבחור שבנביאים. הבחור שבאבות זה יעקב .. ואמר לו הקב"ה: הנה אנכי עמך, ובסוף נתיירא, שנאמר: ויירא יעקב. הבחור שבנביאים זה משה .. ואמר לו הקב"ה: כי אהיה עמך, ולבסוף נתיירא". ישנם המפרשים זאת לשבת, שלמרות שהובטחו מאת ה', בכל זאת לא סמכו על ההבטחה, כי יראו שמא יגרום החטא; אולם יש המסבירים¹⁴ ש"אפשר שנחשב טעות ליעקב ומשה מה שנתיראו", ואכן נדרש היה מהם להיות חזקים בבטחון, ללא התחשבות בכך שייתכנו חטאים וכדומה.

גם בספר "חובת הלבבות"¹⁵ מסביר את ענין הבטחון, בכך שהאדם יודע כי חסדו של הקב"ה נצחי ובלתי משתנה, ללא התחשבות במצבו הרוחני של האדם: "שיהיה מי שבטח עליו בתכלית הנדיבות והחסד, למי שראוי לו - ולמי שאינו ראוי לו; ותהיה

8. לז, ג. קטו, ט. ובכמה מקומות כעין זה.

9. שופטים כ, א.

10. שערי תשובה לרבינו יונה, שער ג אות לב.

11. ברכות ס, א.

12. תהלים קיב, ז.

13. ב"ר ר"פ עו.

14. יפה תואר (השלם) לב"ר שם. פירוש אור השכל שם.

15. שער הבטחון פ"ב (הסיבה השביעית).

נדיבותו מתמדת, וחסדו נמשך, לא יכרת ולא יפסק". ובדברי הרב¹⁶: "אמיתית מדת הבטחון, המבוארת בכמה מקומות, שבוטחים בהשם יתברך שימלא כל הצטרות כשפוטם בגשמיות מבלי הבט, אף אם לפעמים על פי החשבון אין זה מגיע".

ובכן, מלבד הקושי המעשי - כיצד יביא האדם את עצמו למצב בו הוא בטוח שהכל יהיה טוב, לנוכח המתרחש בעולם סביבו - יש כאן גם שאלה עקרונית: איך אפשר לומר שהקב"ה מטיב לכל, גם "למי שאינו ראוי" - הרי לפי זה בטל כל יסוד האמונה של שכר ועונש, קרי: שההשפעה מלמעלה ניתנת לאדם דוקא לפי מצבו הרוחני ומעשיו הטובים!

מחשבת האדם פועלת ומשפיעה

נקודת הענין היא כך:

הדרישה מהאדם להיות בטוח בכך שהכל יהיה בטוב הנראה והנגלה, אינה מבוססת על המציאות הנוכחית. בעוד האמונה הבסיסית שה' מנהיג את העולם לטובה - נובעת מהעובדה הפשוטה שכך היא המציאות, הרי הקביעה שהכל יהיה טוב גלוי לעינינו - אינה מתאימה עם המציאות, כמובן. האדם נדרש לבטוח בכך - כדי שעל ידי בטחון זה עצמו תשתנה המציאות. במלים פשוטות: הבטחון אינו מבוסס על מציאות בהווה, אלא בא לפעול את המציאות לעתיד. הפעולה של "חשוב טוב" - היא זו שתפעל כי אכן "יהיה טוב"¹⁷.

כיון שכן, אין כאן שום סתירה ליסוד של שכר ועונש, עם האמונה כי האדם מקבל את ההשפעה מלמעלה לפי עבודתו. משום שהבטחון עצמו 'עבודה' היא;

16. ממכתב י"א אייר תשט"ו (אג"ק ח"א ע' פד).

17. ראה בכל זה לקו"ש חל"ו ע' 1 ואילך.

כדי שהאדם יגיע לדרגה בה הוא סומך באמת ובעומק נשמתו רק על הקב"ה לבד ואינו דואג כלל, דרושה עבודה ויגיעה רבה, עבודה נפשית - פנימית. ועבודה זו שאדם עובד על עצמו במדת הבטחון - שכרה בצדה, והיא מביאה את חסדי ה' באופן של מדה כנגד מדה: כיון שהאדם סומך על חסדי ה' מבלי כל חשבונות, הרי הקב"ה מצידו אינו מתחשב בחשבונות מצבו הרוחני של האדם, האם מגיע לו או לא - אלא משפיע לו מחסדיו הגדולים, למעלה ממדידה והגבלה.

וכך מפורש בספר העיקרים¹⁸: "אמר הכתוב¹⁹: והבוטח בה' חסד יסובבנו. כלומר, אף אם אינו ראוי מצד עצמו - מדרך הבטחון להמשיך חסד חנם על הבוטחים בהשם". ובספר כד הקמח²⁰: "ובוטח בה' ישוגב מן הצרה בשכר הבטחון, אף על פי שהיתה הצרה ראויה לבוא עליו". ובדברי חז"ל²¹: "יש ביניכם ירא שמים .. בטחו בשמי והוא עומד לכם .. שכל מי שבוטח בשמי - אני מצילו".

לאידך גיסא, כאשר האדם אינו מספיק חזק בבטחונו ויש לו חששות מהעתיד מפני חשבונות שונים - הרי שבכך הוא עלול לגרום כי אכן ההנהגה אתו תהיה באופן זה, באופן מחושב ומוגבל. כך מספרת הגמרא²² על אחד האמוראים שנאנח, ואמר לו חבריו, כי האנחה גופא עלולה להביא עליו יסורים, שכך נאמר - "כי פחד פחדתי - ויאיתיני, ואשר יגתני - יבוא לי²³". הפחד עצמו עלול להביא תוצאות בדומה לו, חלילה, בעוד הבטחון הוא הפועל טוב וחסד. מכל מקום, אין סתירה בין "חשוב טוב ויהיה טוב", לבין היסוד של שכר ועונש - כי לאחר שהאדם עובד על עצמו וחושב טוב, הרי עבודה זו עצמה עושה אותו ראוי לחסדי ה'.

18. מ"ד ספמ"ו.

19. תהלים לב, י"ד.

20. לרבינו בחיי - ערך בטחון.

21. יל"ש ישעי' רמז תעג.

22. ברכות ס, א.

23. איוב ג, כד.

כך כותב הרבי לאחד²⁴:

"... קבלתי מכתבו .. בו מתאר מצב עסקיו .. אבל אינו יכול להחליט בעצמו מה לעשות. והעולה על כולנה מהנראה בכתבו, שנפל ברוחו ובמילא נחלשה אצלו גם מדת הבטחון שלו. וכותב הנני בזה 'העולה על כולנה' – כי על פי המובא בספרי הקודש ובספרי חסידות בפרט, הרי בזה תלוי הכל, מדת הבטחון היא קנה המדה להתקשרות ודביקות ענינים גשמיים של האדם עם הבורא ברוך הוא..."

24. ממכתב כ"ה סיון תשי"ב (אג"ק ח"ו ע' קמז). - מכל המובא בפנים מובן, כי בעוד האמונה הבסיסית כי "כל מה דעבד רחמנא לטב עבד" היא מושג אובייקטיבי וכללי, הרי שבטחון הוא דבר סובייקטיבי, שתלוי עד כמה האדם עצמו אוהו בכך. הווי אומר, אם בשכלו של האדם לא 'מונח' באמת ובתמים דרגת הבטחון השלימה, הרי שלעיתים דבר זה עצמו מלמד כי עליו להתאים את עצמו להנהגה מלמעלה באופן נחות יותר. כך, לדוגמה, היה יהודי שנוקק לפרנסתו לקבוע את דירתו במקום שאין מנין לתפילה בכל יום, והיה זה באמצע שנת אבלות, שבה נדרש לומר קדיש וכו'. הוא שאל את הרבי האם מותר לו לקבוע את דירתו במקום זה, אף שלא יוכל לומר שם קדיש וכו'. לאחר תשובה הלכתית שבה הרבי מעלה להיתר, הוא מסיים: "וכל זה הוא מפני שאיני יודע מצבו בעיני מדת הבטחון. אבל אם חזק הוא בזה ובתמימות, ויחפש אחרי כלי לפרנסה, יתן לו השם יתברך פרנסתו במקום שיש מנין וכו', ויוכל לקיים ככל המוטל עליו בענינים הנ"ל" (י"ד מנחם אב תש"י - אג"ק ח"ג ע' שעב). והנה דוגמה נוספת: "... באמת נפלא הדבר שאחרי שראו נפלאות השם יתברך, וגם בעיני בשר, הנה מפעם לפעם נופלים אצלם סברות חדשות אפשר לעשות טעסטען וכו', אבל כיון ששאלה זו גופא מורה על חלישות הבטחון, הרי אפשר שהדרך בנוגע לבתם תחיה צריך להיות בהליכה בשאלה ברופאים, כי אין אתנו יודע נפלאות תמים דעים יתברך ויתעלה" (ממכתב ו' שבט תשי"ג - אג"ק חכ"א ע' קפו). ובהמשך לזה במכתב כ"ט טבת תשי"ד: "אין לאחוז מקל בשני ראשים, וכיון שאחוז בדרך זו, הרי עליהם לשאול דעת רופא מומחה ולעשות כהוראתו" (שם ע' רלט).

מבט מלמעלה'

הסברנו צד אחד של הענין, הצד העקרוני: כיצד זה הקב"ה נותן לו לאדם טוב הנראה והנגלה לפי מדת בטחונו, אף אם אינו ראוי? על כך הבאנו מקורות בדבר החשיבות הרוחנית שבעבודת הבטחון - אולם מה שנוגע לנו יותר הוא הצד השני: מה היא באמת הדרך המעשית שיבור לו האדם כדי להגיע לדרגת בטחון שלימה? וכי איך אפשר להיות אופטימיסט נצחי, להתעלם מהמציאות, להתעקש ולבטוח שמכאן ולהבא לעולם "יהיה טוב"?

על פי ההסבר האמור מובן, שקיים כאן מעין 'מעגל קסמים'. האדם יודע כי אם הוא יאחז בדרגת הבטחון הקב"ה אכן יקיים את בטחונו, ועל סמך זאת הוא בוטח; הקב"ה רואה את בטחון האדם ואכן עוזר לו; האדם רואה שאכן הבטחון מצליח, וממשיך לבטוח; הבטחון מביא למימושו שלו עצמו, וכן הלאה. אלא שעדיין נראה הדבר רחוק מביצוע מעשי, וקשה להבין מהי הדרך כדי להתחיל ולהשתלב במעגל? איך יוצאים מהמבט ההגיוני הטבעי, מתעלמים מהמציאות, ומתחילים להסתכל על הכל באופטימיות חסרת פשרות?...

נראה שמה שנדרש מהאדם כדי להגיע לבטחון אמיתי ושלם, הוא להתעלות ולהתרומם. להשקיף על הכל ב'מבט מלמעלה'. והיינו:

ההשקפה הרגילה והטבעית של האדם מקבלת את ההגבלות, הצמצומים והעובדה שלא כל דבר בעולם הוא טוב הנראה והנגלה, כדבר פשוט ומובן. כך זה העולם שלנו: מוגבל, מצומצם, נחות. לא כל דבר הולך למישרין. כך גם מסתכל אדם על עצמו, בידעו את מצבו הרוחני, כ'רחוק' מאור פני ה', ומצב בו לא הכל זורם כפי שהיה הוא רוצה לראות - נתפס אצלו כדבר הגיוני ומסתבר. אדם מתרגל שלא כל ציפיותיו מתגשמות, ומקבל זאת כאחד מחוקי הטבע הפשוטים, שאינם מעוררים תמיהה מיוחדת.

כמובן, אדם יודע כי ייתכנו חיים שבהם האדם ירגיש סיפוק ושמחה מכל רגע ומכל פרט, והכל יהיה ממש כפי שהיה רוצה לראות. אבל זה נתפס אצלו כדבר יוצא מן

הכלל, חריג ויוצא דופן. המצב הרגיל הוא שלא הכל הוא טוב הנראה והנגלה, וייתכן מצב 'מוזר' ומיוחד, בו כן יהיה כך.

הגבלות העולם הם 'בפשיטות', ואילו חסדי ה' הבלתי מוגבלים הם 'בהתחדשות'.

ואכן, במבט מתוך העולם שלנו - נכונה השקפה זו ומובנת; כאשר, אבל, מתרומם יהודי ומביט מתוך ה'משקפיים' שמלמעלה, נגלית לו האמת, ההפוכה בתכלית:

הקב"ה, שהוא תכלית הטוב באופן בלתי מוגבל לגמרי, הוא הבורא את העולם כולו ומשפיע לכל פרטיו מטובו הגדול. הקב"ה הוא כל יכול, ואין מי שיעצור בידו להשפיע לכל אחד מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה, ולא רק באופן של טוב נסתר, אלא באופן שהוא יחוש וירגיש עד כמה טוב ושמה. גם אם חטא האדם ואינו ראוי לכאורה, גם אז אין שום מניעה מהקב"ה להשפיע לו כל טוב, ולנקות אותו מחטאיו בדרך קלה ומתוקה.

למעלה אין שום חסרון

ובכן, זה הדבר הפשוט והטבעי; אלא שבפועל, מסיבות הידועות לבורא, נברא עולמנו באופן כזה שלא תמיד חשים ומרגישים בחסדים בלתי מוגבלים אלו. בדרך העברת השפע מהבורא אל העולם, יש העלמות והסתרים המצמצמים ומכסים על הטוב הגדול. אולם האמת היא הרי שאלו דברים נוספים וצדדיים, שוליים וחסרי ערך לגבי החסד הגדול עצמו. כאשר מעמיקים את הדעת בנקודה זו, מבינים כי אדרבה: זה שלא כל פרט בעולם מתקבל כדבר טוב ושמה, זהו הדבר המוזר והחריג, בעוד הטוב והחסד - הם הדבר הפשוט וההגיוני, שאינו צריך להסבר מיוחד.

הווי אומר, אין הפירוש שהבוטח אינו יודע מהעובדה שיש בעולם כאב וייסורים. אלא שבהשקפתו שלו, לאחר שהתייגע והתאמץ במחשבתו כדי להתרומם ו'להגיע' אל אותה דרגה שלפני כל ההעלמות והצמצומים, נתפסים מושגים אלו כחידוש מפתיע ש'צריך עיון גדול' כיצד מיישבים אותו. מה ש'מונח' אצלו בפשטות הוא

המצב כמו שהוא אצל הקב"ה עצמו, כביכול, והעולם עם הגבלותיו - זהו היצור המוזר שדורש הסבר.

"... אמיתת מדת הבטחון היא, שאף שאין רואים כל דרך בטבע, הרי נעלה מכל ספק שבודאי יהיה הכל טוב, ובטוב הנראה ונגלה לעיני בשר ממש, היינו בפרנסה בהרחבה ובבריאות וכו';

ולגבי למעלה הרי הענינים שבטבע אינם נוגעים כלל, וכיון שהאדם למטה מעמיד את עצמו ומגביה את עצמו למעלה על כל פנים משהו מן הארץ, היינו כשפועל בעצמו שעל ידי זה הוא יהודי מאמין, בטוח בתכלית שאין בעל בית עליו חוץ מהשם יתברך, הרי ביכולתו להמשיך גם פה למטה, שגם למטה לא יוכלו כל עניני הטבע לנגוע בו שלא לטובה ח"ו .. אם הדביקות היא במילואה – אז בודאי אי אפשר שיהיה כל חסרון, כיון שלמעלה אין ענין זה כלל²⁵ ...

אגב, לאור כל האמור יקבלו ביאור נוסף דברי כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ²⁶, כי "חיזוק הבטחון הוא השמחה". שהרי ככל שהאדם נמצא בתנועה של שמחה וטוב לבב, רוממות הרוח בהווה - כך יקל עליו להשקיף במבט מרומם ונעלה גם על העתיד²⁷.

25. ממכתב כ"ה סיון תשי"ב (אג"ק ח"ו ע' קמז).

26. אג"ק שלו ח"ג ע' עג.

27. וכד דייקת שפיר, יש לומר שכל זה נכלל בעצם בדברי החסיד - כפי שהובאו לעיל בסיפורו של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ - על ציור פני הרבי: "בכל תקופה קשה, כשהיה בביתי ענין כלשהו של 'צער גידול בנים', ציירתי לעצמי את פני קדשו של הרבי ואת דבריו הקדושים - והוטב לי". וד"ל.

לא לאבד את הסבלנות

וכיון שבכל זאת חיים אנו בעולם הזה, הרי שעם כל הבטחון והמחשבה הטובה - לפעמים נמשך זמן מה עד שרואים את הטוב הנראה והנגלה. בכמה מאגרותיו מוצא הרבי לנכון להבהיר, כי גם אם במשך זמן מסויים עדיין לא רואים את הטבת המצב, אין לאבד את הסבלנות ולהיכנס ללחץ מיותר. ייתכן וצריכים לחכות קצת, אבל אם מתחזקים בבטחון - יהיה טוב בקרוב.

הנה כמה ציטוטים ממכתבי הרבי בנידון זה:

- "וכמדומה שאמרתי.. שהסיבה היחידה שהנני יכול למצוא להעיכוּב כו', הוא מה שדוחק את השעה באותו הענין מעת התחלתו לכתוב על דבר זה, ואף שרק במציאה אמרו שבאה בהיסח הדעת לגמרי, הנה בעיני פרנסה המצב כן הוא, שהתאמצות יתירה לא לבד שאין ממהרת אלא וכו'²⁸..."
- "רואים במוחש, אשר כשדוחקים את השעה לא תמיד מועיל זה, ואדרבה וכו', ואף שמוכן הצער המביא לדחוק את השעה, ואין אדם נתפס על צערו, הרי אין המדובר בענינים של עונש ח"ו, אלא שטבע הסדרים כן הוא, ועד כמה שיש להשתמש במלת טבע בכגון דא, והרי כיון שנתבאר ענין זה בכמה מקומות איך שאין רצוי לדחוק השעה, בודאי שבכחו של האדם לעשות כן, ובפרט שרואים במוחש אשר דחיקת השעה פעל זה עליו בהעדר השמחה ובמילא גרעון בהמרץ וכו', שהרי זה גם הסברה בטבעי נפש הבהמית איך שאין רצוי הענין²⁹..."
- "לפלא מה שכוּפלת בקשתה בכל פעם ופעם, בה בשעה שכתבתי לה מאז, שנכון יהי' לבה בטוח בהרופא כל בשר ומפליא לעשות,

28. ממכתב י"ט אייר תש"כ (אג"ק חי"ט ע' שב).

29. ממכתב כ"ב טבת תש"כ (אג"ק חי"ט ע' קג).

אשר, כלשון הכתוב, את הכל עשה יפה בעתו, שמדויק בזה – שני הענינים, בעתו דוקא, ואשר יהיה יפה³⁰ ...”

♦ “בודאי למותר לעודדו עוד הפעם שכיון שראו הנהגת השי”ת בטוב הנראה והנגלה עד עתה, בודאי לא יתרגש מהעלמות וההסתרים שישנם לפי שעה בעיני המסחר, דאין זה אלא לשעה קלה. והטעם על זה הרי אמרו רז”ל בהדי כבשי דרחמנא למה לך³¹ ...”

בטחון – עבודה קלה

אחת העצות להתחזק בבטחון, היא ההתבוננות בחסדי השם עד עתה; יחשוב האדם לעצמו, כמה פחד וחשש ממקרים שונים, ולפועל הדברים יצאו הרבה יותר טוב מכפי שחשב. התבוננות זו מביאה לידי כך שהבטחון נחשב כ’עבודה קלה’, שאינה דורשת מאמץ כה גדול. וכפי שכותב הרבי:

”...בטח למותר בשבילה האריכות, לא רק בהכרח ענין הבטחון אלא שגם עבודה קלה היא לפי ערך, שהרי המתבונן בעינים פקוחות, רואה השגחת השם יתברך וחסד השם יתברך יום יום³²...”;

”... בפרט לאחר שראתה חסדי השם יתברך בעיני בשר, שאז גם השכל אנושי ואפילו השכל דנפש הבהמית, מכריחים לחשוב טוב³³...”

30. ממכתב י”ז אייר תשי”ט (אג”ק חי”ח ע’ שעז).

31. ממכתב יו”ד סיון, תשט”ז (אג”ק חי”ג ע’ קנח). ושם ממשיך: “ואפשר שהכוונה בזה כדי שישלח מברק שעלה ברצונו חפצו הטוב ליתן סכום גדול על דעתו – היינו, שההעלמות וההסתרים באים כדי ‘להזכיר’ על הוספה בתורה ומצוות וכו’. ולהעיר מלקו”ש ח”א פ’ נח בתחלתו.

32. ממכתב יו”ד ניסן, תשי”ח (אג”ק חי”ז ע’ כח).

33. ממכתב ב’ כסלו תש”כ (אג”ק חי”ט ע’ עב).

ואחד שהיה שקוע במרה שחורה יתר על המדה, מעורר הרבי באירוניה: "מה נפעל לטוב ע"י המרה שחורה הנ"ל במשך השנים הרבות? ולאחרי שראה בעיני בשר - שכל מרה שחורה הנ"ל לא נתקיימו כלל וכלל - הוא ממשיך להיות דבוק בה"³⁴!...

למעשה, הנחה זו שבנפש כי ביכלתו של הקב"ה להביא לכל אחד טוב הנראה והנגלה ממש, נתחזקה בדורנו זה עוד יותר מבדורות קודמים³⁵:

"... בפרט לאנשי דורנו זה, אשר נשארנו כאודים מוצלים מאש על ידי נסי השם יתברך בגלוי ממש, שעל ידי זה נתחזקה בשכלו של כל אחד יותר וביותר האמת המוחלטית אשר ממנו - השם יתברך - לא יבצר כל דבר"...

והרבי מציע להמחיש את הבטחון גם במעשה בפועל, להוכיח כי אכן האדם בטוח בוודאות שצפויה לו הצלחה: "ומה טוב שיתן מיד איזה סכום על חשבון הרוחים שימציא לו השם יתברך בקרוב, והרי זה משמש הוכחה על בטחונו בהזן ומפרנס לכל".

34. לקו"ש חכ"ד ע' 526.

35. ממכתב כ"ח תשרי תשי"ח (אג"ק חט"ז ע' כח). וראה גם מכתב ו' אייר תשי"ב (אג"ק ח"ו ע' כט): "מה שכותב במכתבו שיש לו שברון לב מהמצב שהוא שרוי בו, וכנראה כוונתו למצבו בענין פרנסה גשמית, הנה נפלאתי עליו במאד מאד, כי אחרי שראה הוא וזוג' ש"י וכל אלו הנמצאים בסביבתו נפלאות השם יתברך במשך השנים שעברו, וכן כל אחד ואחד מאתנו משארית הפליטה אשר הצילנו השם יתברך בדרך נפלאה .. הנה אחרי כל זה אין מקום להיות בשברון לב .. ונכון יהיה לבו בטוח בהזן ומפרנס לכל אשר ימציא לו פרנסתו בעתו ובזמנו, ואז יתמה על עצמו מה שהיה נדמה לו שיש ממה להיות בשברון לב אף שלא היה אלא ענין עובר וכו'".

